

Japanin koulutusjärjestelmän pääpiirteet

Nykyisen koulutusjärjestelmän perusrakenne ja pääperiaatteet määriteltiin heti II maailmansodan loppumisen jälkeen. Tämä tapahtui 1947 hyväksytyssä kahdessa laissa; koulutuksen peruslaissa ja koulukasvatuslaissa. Oppivelvollisuus laajennettiin nykyiseen yhdeksään vuoteen, johon kuuluu sekä ala- että yläaste.

Koulutusjärjestelmä jakautuu viiteen asteeseen:

1. Leikkikouluun (1—3 vuotta)
2. Peruskoulun ala-asteeseen (6 vuotta)
3. Peruskoulun yläasteeseen (3 vuotta)
4. Teoreettiseen ja ammatilliseen lukioon (3 vuotta)
5. Yliopistoon (4—6 vuotta)

Koulukasvatuksen tavoitteita

Japanin koulutusjärjestelmän tavoitteena on ”tuottaa rauhanomaiselle ja demokraattiselle yhteiskunnalle itsenäisiä kansalaisia, jotka kunnioittavat ihmisoikeuksia sekä rakastavat totuutta ja rauhaa”.

Lainsäädännön lisäksi yhteiskunnan asettamat tavoitteet ja vaatimukset ovat vaikuttaneet suuresti koulutusjärjestelmän rakentamiseen. Yhdeksi tavoitteeksi on asetettu elinkeinoelämän tiedollisen tason huomattava kohominen. Vain siten raaka-aineköyhä maa voi säilyttää ja edistää kilpailukykyänsä.

Tärkeimmäksi Japanin voimavaraksi on yleisesti tunnustettu ihminen. Kyvykkäät henkilöt pyritään seulomaan erityiskoulutukseen jo mahdollisimman varhaisessa vaiheessa.

Oppivelvollisuuskoulu

Oppivelvollisuuskoulu alkaa kuuden vuoden iässä ja jatkuu yhdeksän vuotta eli 15 ikävuoteen saakka. Koulupakko on siis 9 vuotta, jonka ajan koulu on ilmainen kaikissa valtion peruskouluissa. Nykyään 99,9% kouluvelvollisuusikäisistä käy myös koulua.

Lain mukaan opetusministeriö määrää oppiaineet, joita koulussa on tarjottava. Kunkin oppiaineen vuotuinen tuntimäärä on myös tarkkaan säädetty. Sama koskee oppiaineiden perustavoitteita sekä opetuksen keskeisintä sisältöä. Määrätyissä puitteissa jokaisella koululla on kuitenkin mahdollisuus järjestää opetus oman opetussuunnitelmansa mukaan ottaen huomioon paikalliset tarpeet sekä oppilaiden kehityksen ja kokemuksen taso.

Ennen peruskoulun aloittamista suurin osa lapsista on jo käynyt 1—3 vuotta leikkikoulua. Leikkikoulut ovat pääsääntöisesti yksityisten omistamia ja ovat keskittyneet esikoulutehtävään.

Keskiasteen koulutus

Peruskoulun jälkeen 94% nuorista jatkaa kouluaan keskiasteen oppilaitoksissa. Opetusta annetaan kolme vuotta täysiaikaisesti tai neljä vuotta osa-aikaisesti. Myös kirjeopetusta käytetään.

Nämä keskiasteen opinnot jakautuvat opetussuunnitelman mukaan yleissivistävään lukioon ja ammatilliseen lukioon. 2/3 oppilaista jatkaa yleissivistävässä lukiossa ja kolmannes ammatillisilla kursseilla.

Ammatillisia kursseja järjestetään teollisuuden, kaupan, kalastuksen, kotitalouden sekä maatalouden ammatteihin. Kukin koulutusala jakautuu edelleen specialiammatteihin. Eniten valitaan kaupan ja teollisuuden ammatteihin valmistuvia kursseja. Kotitalous- ja hoitoala ovat erityisesti tyttöjen suosiossa.

Julkisen vallan ammatillinen koulutus

Ammatillisten lukiokurssien lisäksi ammatillista koulutusta annetaan seuraavissa oppilaitostyypeissä:

1. Ammatillisissa koulutuskeskuksissa
2. Ammatillisissa collegeissa

3. Aikuisten ammattitaidon kehittämiskeskuksissa
4. Fyysisesti vammaisten ammatillisissa koulutuskeskuksissa sekä
5. Ammattikoulutusinstituuteissa

Yksityiset ammatilliset oppilaitokset

Japanissa on myös noin 8 000 erikoisoppilaitosta, jotka ottavat vuosittain yli 120 000 opiskelijaa. Useimmat näistä ovat yksityisiä ja tarjoavat laajan valikoiman ammatillista ja käytännöllistä koulutusta.

Ammatillista koulutusta annetaan lähinnä maatalouden, teollisuuden, liike-elämän ja kaupan ammatteihin. Kurssit teollisia ammatteja varten sisältävät insinööri- tai teknikkotason kuten siviili-insinööritutkimuksen, teollisen muotoilijan, tietokoneohjelmoijan, kunnossapitoteknikon tutkimuksen jne.

Kaupan ja liike-elämän ammatit sisältävät mm. kirjanpitäjän, laskuttajan, markkinatutkijan, myyjän ja konekirjoittajan tutkinnot. Myös hoitoaloille voi valmistua yksityisissä oppilaitoksissa.

Jotkut kurseista kestävät vain muutaman viikon, mutta ammattiin johtavat kurssit ovat yleensä pitempiä kestäen aina kolmeen vuoteen saakka. Pääsyvaatimuksena on useimmiten lukio. Opiskelijat näihin oppilaitoksiin eivät tule välttämättä suoraan koulusta. Monet ovat aikuisia, jotka haluavat saada lisäpätevyyttä ja paremman työn.

Ammatillinen koulutus teollisuudessa

Japanilaiset työnantajat rekrytoivat ja kouluttavat työvoimaa nykyisten ja tulevaisuuden tarpeiden mukaisesti. Jokainen suurempi yritys on kehittänyt oman strategian, suunnitelmat ja ohjelmat koulutusta varten.

Koulutuksen tavoitteena on kohottaa työntekijöitten ammattitaidon tasoa, mutta tavoitteet ja prioriteetti saattavat erota yrityksestä toiseen. Erään tutkimuksen mukaan 37% yrityksistä antoi suurimman painon johdon ja työnjohtajien koulutukselle.

Työntekijöiden kouluttamisessa ja kehittämisessä käytetään pääasiassa seuraavia muotoja:

1. Järjestelmällinen työnopetus ja suunniteltu työkierto
2. Sisäiset kurssit
3. Ulkoiset kurssit
4. Laatupiiritoiminta

Paljon käytetään myös kirjeopetusta ja ohjattua lukemista. Entistä enemmän japanilaiset ovat alkaneet tehdä opintomatkoja länsimaihin ja osallistua liikkeenjohdon koulutukseen Euroopan ja USA:n liikkeenjohdon koulutuskeskuksissa. Ylipäänsä koulutus nähdään tärkeänä osana elinikäistä työsuhdetta.

Suuremmilla yrityksillä on myös omia koulujaan ammattitaitoisia työntekijöitä varten. Yleisimmin opiskelu kestää kolme vuotta. Opetussuunnitelma sisältää 70% käytännön työnopetusta ja 30% tietopuolista opetusta sisältäen yleisiä kulttuurillisia, teoreettisia ja teknisiä aineita.

Ensimmäinen vuosi on yleensä pelkästään koulumuotoista koulutusta. Tällöin opetetaan ammatin perusteet. Toisena ja kolmentena vuonna annetaan opetusta erilaisiin tehtäviin.

Monet yritysten ammattikouluista ovat sisäoppilaitoksia. Kuri on kova ja opetus tehokasta. Päivä alkaa aamuvoimistelulla, lipunnostolla ja yrityksen ”taistelulaululla”. Kaikilla on yhdenmukaiset koulupuvut, mikä edistää ryhmäsidonnaisuutta.

Samaan aikaan yrityksen rekrytoitu ikäluokka muodostaa ikäkortin, jonka status määräytyy yleissivistävän ja ammatillisen peruskoulutuksen sekä palveluajan mukaan. Vuosien saatossa palkka paranee ja status nousee.

Yritysten omissa oppilaitoksissa koulutetaan työntekijöitten eliitti. Nämä henkilöt ovat samalla yritysten avaintyövoima. Työnantaja rohkaisee heitä pysymään pitkään yrityksessä.

Enemmistö tällä tavalla rekrytoitavista nuorista on käynyt lukion. Merkille pantavaa muuten on, että myös yliopistotutkinnon suorittaneet insinöörit tai johtajat aloittavat yrityksessä työnsä manuaalisissa tai toimistotehtävissä. Yrityksen sisäisen koulutuksen ja kurssien avulla heidät koulutetaan työnantajan sopimaksi katsomaan tehtävään.

Päinvastoin kuin meillä nuoret rekrytoidaan yritykseen eikä johonkin tarkasti määriteltyyn ammattiin. Tämä tapahtuu yleensä kerran vuodessa, huhtikuun alussa.

Japanilaisten työnantajien rekrytoimispolitiikassa on eroja. Suuret yritykset arvostavat enemmän älykkyyttä ja kykyä kuin työssä hankittua kokemusta. Pienet yritykset priorisoivat puolestaan niitä, joilla on koulutus siihen tehtävään, joka yrityksessä on tarjolla.

Korkea-asteen opetus

Korkea-asteen oppilaitoksiin luetaan

1. Yliopistot

2. Junior colleget

3. Teknilliset colleget

Yliopistot järjestävät nelivuotista akateemista koulutusta humanistisilla, sosiaalisilla ja luonnontieteellisillä aloilla, tekniikassa, maataloudessa, kasvatustieteessä, kotitaloudessa, taiteessa jne. sekä kuusi vuotta kestävä koulutusta lääketieteessä.

Junior colleget tarjoavat samanlaisia kursseja, mutta ne kestävät joko kaksi tai kolme vuotta.

Tekniset colleget ottavat vastaan peruskoulun käyneitä ja tarjoavat viiden vuoden teknisen koulutuksen.

Korkeakouluopinnoissa jatkaa lähes 40% ikäluokasta. Näistä 70% opiskelee yliopistoissa ja 28% junior collegeissa. Teknillisissä collegeissa opiskelevien määrä on suhteellisen pieni, vain 2%.

Yliopisto-opiskelijoista suurin osa opiskelee sosiaalitieteitä ja tekniikkaa. Ylivoimainen enemmistö junior collegeitten opiskelijoista on tyttöjä, jotka opiskelevat kotitaloutta, kirjallisuutta ja kasvatustieteitä.

Korkeakoulut ja teollisuus tekevät tiivistä yhteistyötä. Tutkimus- ja kehittämistoiminnasta rahoittavat yksityiset 75% ja valtio loput eli 25%. Rahaa tällä hetkellä käytetään 2,5% bruttokansantuotteesta ja tavoitteena on 3% vuoteen 1990 mennessä.

Kilpailu koulutuspaikoista kiristyy

Julkisen sektorin oppilaitosten lisäksi Japanissa on siis suuri joukko yksityisiä oppilaitoksia kaikilla koulutustasoilla. Yksityisiä peruskouluja ja lukioita pidetään parhaina ja kilpailu niihin on kovaa. Parhaat yliopistot taas löytyvät valtion yliopistojen puolelta, joskin muutama yksityinenkin mahtuu joukkoon. Kaikkein arvostetuin on Tokion yliopisto.

Kilpailua on kiristänyt erityisesti se, että työnantajat ottavat vuosittain palvelukseensa tietyn määrän uusia työntekijöitä. Monet haluavat nimenomaan suuriin yrityksiin parempien palkkojen ja elinikäisen työsuhteen vuoksi.

Yliopiston nimi merkitsee enemmän kuin oppisuoritukset. Koska hyvään yritykseen pääsee vain hyvästä yliopistosta, hyvään yliopistoon vain hyvästä lukiosta, hyvään lukioon puolestaan hyvästä peruskoulusta ja hyvään peruskouluun kenties vain hyvästä leikkikoulusta, alkavat kilpailu ja kokeet jo esikouluiässä — kuitenkin viimeistään peruskoulussa.

Eri oppilaitoksiin on aina sisäänpääsytkinto. Valmistautuminen sitä varten alkaa viimeistään jo peruskoulun ala-asteella. Tulosten preppauksessa auttavat iltakoulut tai yksityisopettajat, joista on tullut kokonainen ammattikunta.

Opiskelu koulutuntien ulkopuolella jatkuu siten yliopistoon pyrkimiseen asti. Tilastojen mukaan suuri määrä peruskoululaisista ja lukiolaisista käy iltakoulua. Japanilainen perhe sijoittaa lapsensa koulutukseen jopa 1500 markkaa kuukaudessa.